

Икономическа програма

Акценти

През 2008 г. Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията фокусира работата си върху три основни теми: скрита икономика, антикорупция и конкурентоспособност.

Основни акценти през 2008 г:

- Анализ на тенденциите и проявленията на скритата икономика. Беше осъвременен *Индексът на скритата икономика за 2008 г.* Центърът представи предложение за изграждане на публично-честна платформа за прозрачно управление и бизнес етика като основен инструмент за противодействие на скритата икономика в България. Бяха изведени две приоритетни области с цел контролиране на скритата икономика – съдебна и законодателна реформа и управление на публичните средства, включващо строг контрол на обществените поръчки, концесиите, замените на земя.
- Бяха изготвени поредица анализи и препоръки за изработване и изпълнение на икономически и антикорупционни политики в България, част от които бяха реализирани от българското правителство и Европейската комисия: (а) относно закриването на безмитната търговия по сухопътните граници на страната като източник на корупция и организирана престъпност; (б) в подкрепа на подготовката на България по Лисабонската стратегия на Европейския съюз и др.
- С участието на Центъра за изследване на демокрацията през 2008 г. България за трети път беше включена в най-старата ежегодна класация на конкурентоспособността на икономиките – Годишника на световната конкурентоспособност на IMD (International Institute for Management Development). Страната се нарежда на 39-то място от общо 55 икономики, с две места по-напред в класацията в сравнение с предходната година.
- На основата на развитието на Центъра за дистанционно обучение и развитие през 2008 г. бяха разработени онлайн обучения на теми антикорупция и иновации и предприемачество за нуждите на Института за развитие на Центъра за международно частно предприемачество. Ресурсите на института ще бъдат използвани за провеждане на онлайн обучения в целия свят.

I. Скрита икономика и антикорупция

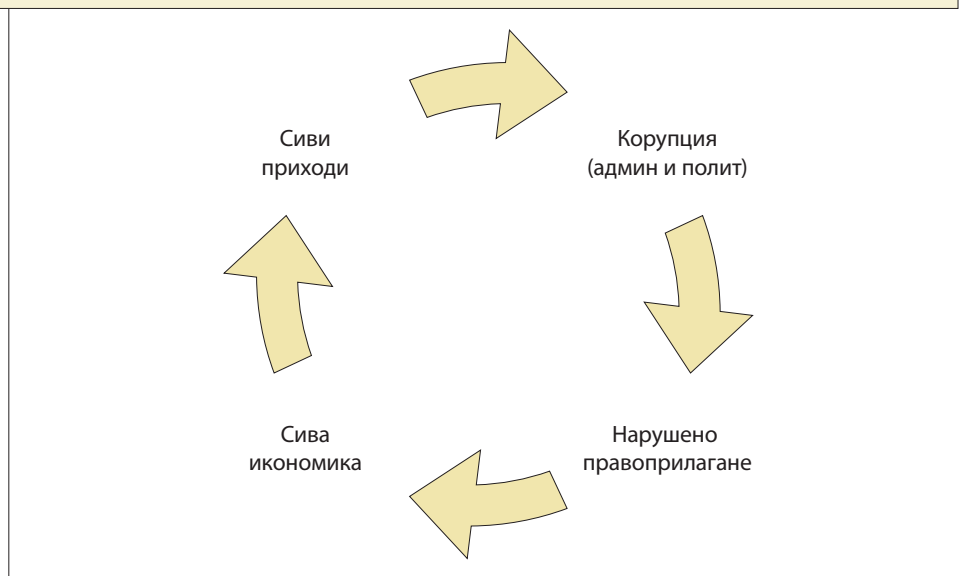
Сивата икономика е една от основните пречки пред инвестициите и растежа в България. По различни оценки нейният размер е между 20% и 35%, а в някои сектори се отчита по-малко от 50% от реалната стойност на сделките.

През 2008 г. Центърът за изследване на демокрацията изготви и представи за шеста поредна година нови данни за **Индекса на скритата икономика**. Данните и изследванията през последните 10 години показват наличието на порочен кръг между корупцията и сивата икономика. Сивата икономика се превръща в постоянен източник на корупционни плащания за най-различни цели – от избягване на глоби и наказания до завладяване на държавата. Ето защо Центърът за изследване на демокрацията предложи **Индекса** като инструмент за иден-

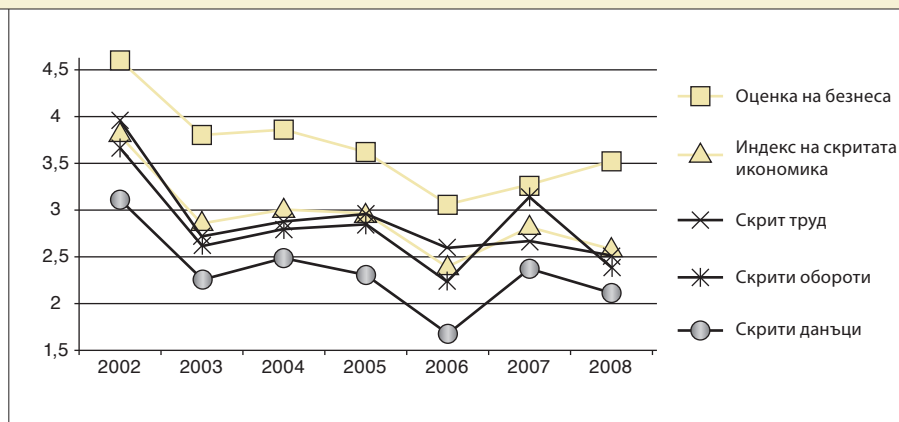
тифициране както на ефективността на предприеманите мерки, така и на областите, които се нуждаят от засилен контрол от страна на държавата и бизнеса.

На 3 декември 2008 г. Центърът за изследване на демокрацията и Фондация „Фридрих Еберт“ организираха кръгла маса, посветена на проблемите на скритата икономика и влиянието на глобалната икономическа криза в България, по време на която Центърът представи годишния Индекс на скритата икономика в България за 2008 г. **Индексът отбелязва умерен спад**. За сравнение, при първото изчисляване на индекса през 2002 г. той е бил с 40% по-висок. В противоположна посока се движат **равнищата на възприемане на бизнеса за съществуването на скритата икономика в страната, които нарастват от 2006 г. насам**. Подобно разминаване между реална динамика на скритата

Графика 2. Порочният кръг на сивата икономика и корупцията в България

Графика 3. Индекс на скритата икономика 2008

икономика и възприятието за нея би могло да бъде отдадено на съчетание от множество фактори, най-важните от които са увеличаването на недоверието в институциите, нарастващата външна конкуренция след присъединяването на страната към Европейския съюз и усещането за задълбочаваща се световна икономическа криза от края на 2007 г. и през 2008 г.

Въпреки че като цяло има подобрене в стойностите на индекса, остават някои **области с повишен риск**, като изплащането на възнаграждения над официално обявените в договорите за заетост и **източването на данък добавена стойност (ДДС)**.

Представители на правителството, финансовите и бизнес средите, неправителствени организации и академични институции са участвали в работна група, която е разработила

От ляво на дясно: Бойко Борисов, кмет на София, Марк Мейнардус, Директор, Фондация „Фридрих Еберт“, София, Огнян Шентов, Председател, Център за изследване на демокрацията, Петър Димитров, Министър на икономиката и енергетиката, Пламен Орешарски, Министър на финансите

вителиствените организации и медиите обсъдиха възможностите за предотвратяване на съществуващата сериозна **опасност от повишаване на равнището на скритата икономика с нарастване на рисковете пред икономическия растеж** в следствие на икономическата рецесия в най-развитите световни икономики, вкл. Еврозоната.

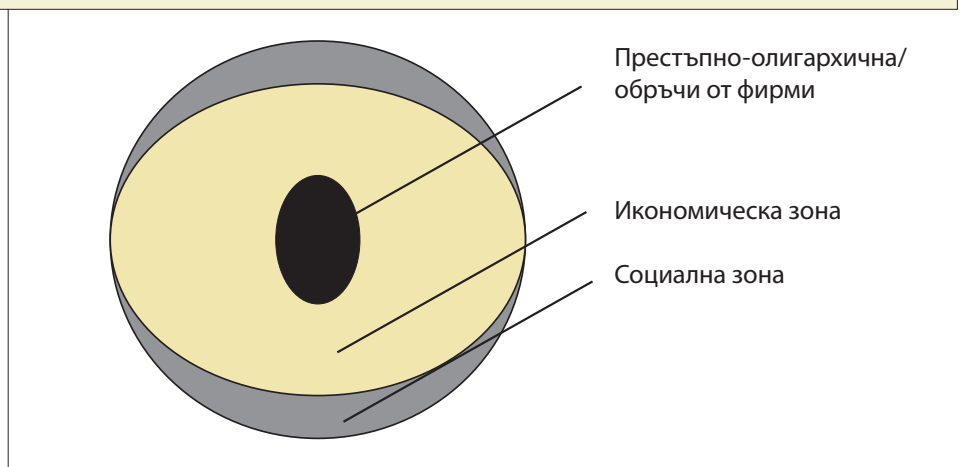
Участниците в дискусиата отбелязаха, че България има **някои силни изходни условия** в сравнение с останалите страни членки на ЕС от Централна и Източна Европа, като добър баланс на обществените финанси – ниско равнище на държавния дълг, бюджетни излишъци и здрава финансова система, неизложена към токсични активи. Въпреки това страната, както повечето периферни икономики, остава силно **уязвима към външни шокове** и особено към спирание на кредита и рецесия в Еврозоната, каквито се наблюдават. Основните уязвимост са **институционалната несигурност, вкл. скритата икономика, корупция и престъпност**, съчетани с висок външен дефицит, кредитен

бум, надценени активи (недвижимости), прекомерен частен външен дълг (над 90 % от БВП), слаба експортна конкурентоспособност и ограничено, макар и растящо, вътрешно търсене. В тази среда все по-силно се усеща и **липсата на лидерство от българска страна** за смекчаване на негативните ефекти от кризата, което повишава усещането за институционална нестабилност.

В условията на влошаваща се икономическа среда може да се очаква **засилен натиск за увеличаване на дела на скритата икономика** в нейните три зони (проявления):

- **Социална** (повече натурално производство за собствено потребление на най-бедните и периферни общности);
- **Икономическа** (натиск върху приходите на фирмите и домакинствата, съчетан с отслабване на контролните механизми, вкл. във връзка с по-високата административна несигурност в резултат на предстоящите пар-

Графика 4. Зони на скритата икономика

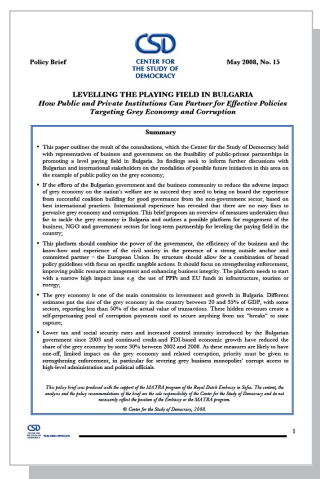
ламентарни избори и очаквания спад в бюджетните приходи и ресурсното осигуряване, ще доведе до нарастване на стимулите за укриване на задължения); и

- **Престъпно-олигархична** (свиването на икономическата активност ще доведе до по-голяма зависимост на фирмите от решенията на правителството, вкл. по отношение обществени поръчки и концесии, което ще засили желанието за преразпределяне на обществени средства чрез силни политически връзки; същевременно вероятното повишаване на безработицата, в зависимост от продължителността и дълбочината на кризата, ще доведе до засилване на предлагането на труд за престъпни организации, вкл. за източване на ДДС).

През 2008 г. Центърът за изследване на демокрацията проведе редица консултации с представители на държавни институции, бизнеса и неправителствени организации относно възможностите за създаване на **платформа за публично-частно сътрудничество** по въпросите на доброто управление и утвърждаването на еднакви правила за всички участници на пазара на примера на политиките за противодействие на сивата икономика.

В резултат беше изготвен анализ „За еднакви правила и почтена конкуренция: ефективни политики за противодействие на сивата икономика и корупцията в България“, включващ кратък преглед на предприетите мерки срещу сивата икономика в България и очертаващ възможностите за ангажиране на бизнеса, неправителствените организации и държавните институции в платформа за дългосрочно партньорство. Според анализа

въведените по-ниски данъчни и социално-осигурителни ставки, засиленият контрол от страна на българското правителство след 2003 г. и продължаващият икономически ръст, базиран на вътрешен кредит и на преки чуждестранни инвестиции, са довели до **свиване на сивата икономика с около 30% между 2002 и 2008 г.** Вероятно въздействието на тези мерки върху сивата икономика ще бъде еднократно и ограничено във времето, което изисква приоритет на правителствената политика в тази насока да бъде даден на **укрепването на правоприлагането**. Специално внимание следва да се обърне на прекъсването на корупционните връзки между сивите бизнес монополи и високопоставени политици и чиновници.

Предложението за изграждане на публично-честна платформа за прозрачно управление и бизнес етика като основен инструмент и база за справяне с проблема сива икономика в България беше представено на 27 май 2008 г. в хотел Шератон, София. На тази дата Центърът за изследване на демокрацията, с подкрепата на посолството на Кралство Нидерландия, организира кръгла маса, посветена на предизвикателствата пред икономическото

От ляво на дясно: Шефан Шишовиц, Председател на Управителния съвет, ЕВН България; Божидар Божинов, Председател, Българска търговско-промишлена палата; Пламен Орешиарски, Министър на финансите; Михаил Миков, Министър на вътрешните работи; Видел ван Ее, Посланик на Холандия; Д-р Огнян Шентов, Председател, Център за изследване на демокрацията; Бойко Борисов, Кмет, Столигна община; Проф. Валери Димитров, Председател на Сметната палата

развитие и конкурентоспособността на България, които поставя съществуването на сивата икономика. По време на събитието бяха изведени и две приоритетни области с цел контролиране на сивата икономика – съдебна и законодателна реформа и управление на публичните средства, включващо строг контрол на обществените поръчки, концесиите, замените на земя.

Като конкретна проява на работещо публично-частно сътрудничество, участниците в кръглата маса подчертаха ролята на Центъра за разработването на конкретни антикорупционни политики. В началото на 2008 г. Центърът предложи анализ и препоръки за ограничаване на негативното корупционно влияние на безмитната търговия по сухопътните граници на страната. Policy Brief No 13 *Ефективни политики за противодействие на корупцията и организираната престъпност в България: закриване на безмитната*

търговия демонстрира, че с приетия в края на 2006 г. Закон за безмитната търговия българският парламент е пренебрегнал обществените и международни ангажименти на правителството за постепенно затваряне на безмитните магазини и бензиностанции по сухопътните граници, предоставяйки на собствениците им безсрочни лицензи без провеждане на търгове и позволявайки им да компенсират загубите си чрез откриване на нови обекти по външните граници на ЕС. На практика приемането на закона е един от най-ясните примери за завладяване на държавата от икономически силни частни интереси.

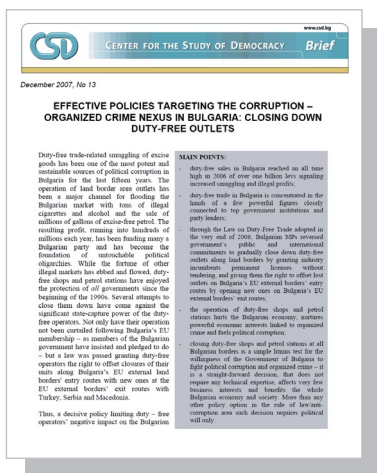
Центърът предложи две възможни мерки за намаляване на отрицателните ефекти, нанасяни от безмитната търговия по сухопътните граници:

- **закриване на безмитните магазини и бензиностанции.** Пос-

ледиците за икономиката ще са незабавни и категорично положителни (радикален подход);

- **забрана на продажбата на цигари** в безмитните магазини и **въвеждане на ограничения върху продажбите на бензин в бензиностанциите**: 30 литра за леки автомобили и 200 литра за камиони и тежкотоварни превозни средства. Ще са необходими строг контрол и безкомпромисно прилагане на закона (умерен подход).

След като Европейската комисия определи в свой доклад от февруари 2008 г. безмитната търговия по сухопътните граници като съсредоточие на корупция и организирана престъпност, през юни 2008 г. България закри безмитната търговия по сухопътните си граници.

II. Икономика на знанието

През 2008 г. продължи работата по темата икономика на знанието. Експерти от Центъра изготвиха анализ „България и Лисабонската стратегия на ЕС: постижения, проблеми, пер-

спективи“. В анализа се прави преглед на оценката и препоръките на Европейската комисия по отношение на Лисабонската стратегия и на Националната програма за реформи на България. В резултат на анализа авторите представят редица конкретни препоръки за подобряване на политиката, като най-важните от тях могат да се обобщят в:

- създаването на координационно звено за Националната програма за реформи;
- фокусиране на приоритетите на Националната програма за реформи в областите: конкурентоспособност и иновации и подобряване на бизнес средата, намаляване на корупцията и скритата икономика.

Анализът беше представен на заседание на Съвета за обществени консултации към Комисията по европейски въпроси към Народното събрание на 19 март 2008 г. В свой доклад Комисията възприе повечето от напразнените от Центъра за изследване на демокрацията препоръки.

На 17-19 октомври 2008 г. Центърът за изследване на демокрацията организира, заедно с Университета в Осло, семинар на тема „*Иновации, права на интелектуалната собственост и тяхното международно и регионално регулиране на примера на икономиките от Югоизточна Европа*“. Семинарът беше част от дейностите на европейската изследователска мрежа GARNET. Една от основните теми, които бяха обсъдени, беше връзката между международните и регионалните институции и процеси, регулиращи създаването и разпространението на знание: интернационализирането на образованието, изследователската дейност и иновационните системи; управлението на достъпа до

Семинар: Иновации, права на интелектуалната собственост и тяхното международно и регионално регулиране на примера на икономиките от Югоизточна Европа, 17-19 октомври 2008 г.

знание и неговото разпространение. Семинарът разкри как различните регионални и международни механизми за управление на правата на интелектуална собственост и иновациите влияят върху изграждането на икономики, базирани на знанието в области като международна търговия, преки чуждестранни инвестиции, ефективността на местните предприятия, човешкия капитал, информационни и комуникационни технологии и др.

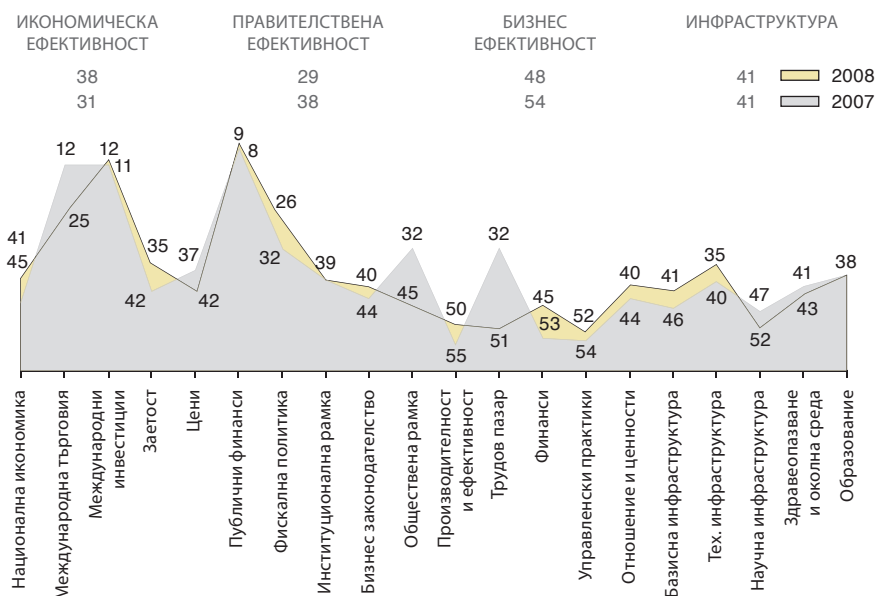
За целите на семинара бяха събрани предложения за научни статии, които изследват как международните и регионални регулаторни агенции и институции като Световната търговска организация, Общата спогодба за търговия на услугите, Споразумението за свързаните с търговията аспекти на правата на интелектуална собственост, ЮНЕСКО и ЕС оказват влияние върху иновациите и използването на правата на интелектуална собственост на регионално и национално равнище.

III. Конкурентоспособност

С участието на Центъра за изследване на демокрацията тази година България за трети път беше включена в **най-старата ежегодна класация на конкурентоспособността** на икономиките – Годишника на световната конкурентоспособност на IMD (International Institute for Management Development). Тя се публикува ежегодно от 1989 г.

Тази година България се нарежда на **39-то място от общо 55 икономики**, с две места по-напред в класацията в сравнение с миналата година. Положителното развитие се дължи на фактори като нарастващите международни инвестиции, стабилните публични финанси и стабилния валутен курс, намаляването на безработицата, ниския корпоративен данък, подобряването на базовата инфраструктура и по-евтините и по-достъпни технологии. Най-тревожните тенденции са

Графика 5. Профил на сравнителната конкурентоспособност на България

Стойностите на показателите показват позицията на България по съответния показател в класацията на 55 страни.

Източник: World Competitiveness Yearbook, IMD, 2008 и 2007 г.

в спада на позицията на България по отношение на трудовия пазар, обществено-политическата среда, научната инфраструктура. Все още като сериозни проблеми се разглеждат дефицитът по текущата сметка, износьт на стоки, застаряването на населението, наличието на корупция и етичните практики на бизнеса.

България има най-висок резултат по отношение на **ефективността на правителството** (29-то място в сравнение с 38-мо за 2007), за разлика от миналата година, когато най-добри резултати показва **ефективността на икономиката** (спад от 31-во място през 2007 на 38-мо място през 2008). Доброто представяне на страната по показателя ефективност на правител-

ството се дължи основно на същественния бюджетен излишък. Същевременно, класацията ясно показва, че се запазват съществените пречки пред конкурентоспособността на икономиката по отношение на управлението на публичната собственост и услуги, сивата икономика и корупцията. Най-притеснителното развитие по отношение на ефективността на икономиката през 2008 г. е нарастването на темпа на инфлация, което се дължи както на международната конюнктура, така и на ефекта на догонване на българската икономика, а също и в следствие на недостатъчната конкуренция на местния пазар. **Ефективността на бизнеса** е оценена по-високо в сравнение с предходната година (на 48-мо в сравнение с предпоследното 54-то място през

Пресконференция: Конкуренентоспособност на България 2008, 14 май 2008 г.

2007 г.), а по отношение на **инфраструктурата** няма промяна – България е класирана на 41-во място сред 55-те участници – същото като миналата година. Основните спънки за по-доброто представяне на България по тези две групи от показатели са нестабилната обществено-политическа среда през последните 8 месеца, оформящите се масови дефицити на пазара на труда и изоставането по отношение на научната инфраструктура.

IV. Център за дистанционно обучение и развитие

През 2008 г. Центърът за дистанционно обучение и развитие разработени онлайн обучения/презентации на следните теми за нуждите на Института за развитие (<http://www.developmentinstitute.org/>) на Центъра за международно частно предприемачество:

• Предприемачеството и иновациите като двигатели на икономическия растеж;

- Бизнес подходи в противодействието на корупцията;
- Предизвикателствата пред реформаторското мислене.

Институтът за развитие ще предоставя онлайн обучение на университети в целия свят, което значително ще повиши видимостта на Центъра за дистанционно обучение и развитие. Първите курсове ще бъдат проведени през 2009 г.